

BO SIEGBAHN:

Frankrike efter ett år av socialism

För drygt ett år sedan fick Frankrike en socialistisk-kommunistisk regering. Ambassadör Bo Siegbahn, tillika riksdagsman (m), beskriver här vad som hänt i Frankrike sedan dess och analyserar vilka paralleller man kan dra inför höstens val i Sverige.

På kvällen den 10 maj 1981 jublade och dansade den dryga hälften av det franska folket som röstat fram Mitterand till ny president. Segern fullföljdes en kort tid därefter genom en stor framgång även i parlamentsvalet. Inte sedan före andra världskriget hade Frankrike haft en rent socialistisk regering. Det var den kortvariga folkfrontsregeringen under Léon Blum. Nu skulle det bli tillfälle att vidareutveckla dennes intentioner och utarbeta en väl genomtänkt socialistisk politik under de 5 år det nyvalda parlamentet skulle sitta och kanske även under de ytterligare 2 år för vilka Mitterand valts. Anknytningen till Léon Blum kändes stark och i Mitterands hälsningstal till parlamentet hävdade han just att det nu skulle bli en uppföljning av dennes strävanden.

Den stora framgången för Mitterand kom för åtskilliga kommentatorer ganska oväntat. Mitterand hade ju två gånger tidigare sökt vinna ett presidentval men misslyckats. Därtill kom att socialisterna ända till några månader före valet var splittrade på två kandidater. Ganska allmänt ansågs dessutom på borgerligt håll den andre kandidaten, Michel Rocard, vara en farligare motståndare till Giscard d'Estaing med sin mer reformistiska bakgrund. Denna uppfattning delades av nästan alla opinionsbildande grupper även inom det socialistiska blocket. När sedan Mitterand äntligen bestämt sig för att ställa upp fick han en lång tid i jämförelse med Giscard mycke låga opinions-siffror. Ifop gav honom till en början endast 18% mot dubbelt så höga för Giscard. Men man hade kanske glömt att Mitterand vid det föregående presidentvalet nästan löpte dött lopp med Gis-

card. Procentsiffrorna var 50,7 mot 49,3. Det hade endast behövts att några hundra tusen väljare röstat tvärtom för att Mitterand redan 1974 skulle blivit president.

Två kandidater

Vid en bedömning hur det kunde gå som det gick, måste man emellertid även ta in i bilden det förhållandet att det på båda sidor i första valomgången fanns två kandidater, Marchais för kommunisterna och Chirac för gaullisterna (RPR). Visserligen kom Giscard högst av dem alla, men vid andra omgångens röstning mellan de två kvarstående kandidaterna visade det sig att kommunisterna på ett betydligt fullständigare sätt än gaullisterna stödde respektive "second choice". Marchais rekommenderade bestämt sina trupper att stödja Mitterand under det att Chirac för sin del inskränkte sig till att säga att han personligen komme att rösta på Giscard.

På många håll har det sagts att valomgången mer måste karakteriseras som ett val *mot* Giscard än ett *för* Mitterand. Men självfallet måste Mitterands valprogram ha spelat en betydande roll vid ställningstagandet. Vid valet 1974 hade socialisterna och kommunisterna sedan två år tillbaka ett gemensamt politiskt program. Detta hade emellertid några år senare sagts upp. Vem som var mest ansvarig härför råder det olika meningar om. Kommunisterna krävde en "modernisering" under det att socialisterna inte var beredda till några väsentliga ändringar, framför allt inte i radikaliserande riktning.

Att detta formella samgående brutits kan naturligtvis ha gjort det lättare för

mindre radikala att rösta för Mitterand men kan å andra sidan ha minskat kommunisternas vilja att stödja honom. Det kanske viktigaste förhållandet i detta sammanhang är dock att socialistpartiet nu definitivt syntes ha överflyglat kommunisterna och att de därför, som tex i Sverige, ändå föredrog en socialistisk framför en borgerlig president.

Detta betyder dock inte att 1972 års program helt förlorat sin betydelse. På vissa punkter, exempelvis kritiken mot en nationell kärnvapenstyrka, hade socialisterna backat men i det program i 110 punkter som Mitterand gick till val på och som även antogs vid en extra partikongress i januari 1981 återfanns flertalet punkter i det tidigare gemensamma manifestet.

Regeringsförklaring

Vid den nya socialistisk-kommunistiska regeringens tillträde avgav konseljpresidenten Mauroy den 8 juli en regeringsförklaring inför parlamentet som egentligen var en närmare precisering av det tidigare valprogrammet. Vad de ekonomiska och sociala delarna beträffar sades att ett ekonomiskt utvecklingsprogram i två etapper skulle utarbetas. Huvudsyftet skulle vara en minskning av arbetslösheten samt i förening härmed en kraftfull satsning på nationell solidaritet. Den offentliga sektorn skulle vidgas, bli genom tillkomsten av 210 000 nya jobb. Frankrikes konkurrensförmåga både inom och utom landet skulle förbättras.

En sänkning av arbetslösheten sades dock förutsätta en minskning av arbetstiden. Mauroy sade sig redan ha givit order till arbetsmarknadens parter att ta

upp förhandlingar härom. Arbetstiden skulle inom valperioden sänkas från 40 till 35 timmar per vecka, varav omedelbart en sänkning till 39 timmar borde genomföras. Vidare skulle en generell rätt, men ej skyldighet, till pensionering vid 60 års ålder under valperioden införas.

Bostadsbyggandet, som de senaste åren gått ned, skulle åter kraftigt öka. Det gamla kravet på nationaliseringar vidhölls: så gott som hela den ännu fria sektorn inom bank- och försäkringsväsendet skulle förstatligas, liksom de största företagen inom stål-, kemi-, farmaceutiska, elektriska och verkstadsbranscherna. Syftet med dessa senare nationaliseringar sades vara att staten därigenom skulle få möjlighet att spela en mer aktiv roll för effektivisering och modernisering av industrin. Inflationen skulle bekämpas, budgetunderskottet nedbringas men prisbildningen skulle förbli fri. Den franska valutan skulle försvaras mot "spekulanter". Samtidigt skulle dock de sociala bidragen för barn, bostad och sjukdom höjas, till en början med 25%. Vidare skulle den franska minimilönen /SMIC/ kraftigt höjas. Detta kan te sig ganska oväsentligt eftersom den ligger mycket lågt och det knappast finns några kvalificerade arbetare som faller inom denna kategori. Enligt fransk tradition visste man emellertid att en sådan åtgärd alltid utlöser kompensationskrav från de arbetare som ligger högre och anser att avstånden skall bevaras. Syftet med olika åtgärder på detta område var att öka efterfrågan vilket i sin tur skulle framtvunga investeringar inom industrin. Dessa var nämligen på sikt avgörande för landets möjligheter att

genomföra det utvecklingsprogram som man höll på att utarbeta.

Något i marginalen till dessa ekonomiska och sociala aspekter kan kanske också nämnas att man efter hand avsåg höja Frankrikes u-landshjälp från 0,35% till 0,7% av BNP. (I Sverige avstår vi som bekant i princip 1% till u-hjälp.)

I Keynes anda

Ur svensk synpunkt är detta program för lösning av de ekonomiska och finansiella problemen onekligen av intresse. Det överensstämmer på väsentliga punkter med den svenska socialdemokratins tankegångar idag: i sann keynesiansk anda skall krisen lösas genom ökning av efterfrågan bl a via ansvällning av den offentliga sektorn, inklusive höjda eller åtminstone värdesäkrade socialbidrag samt ökat bostadsbyggande. (På den sista punkten är behoven i Frankrike dock sakligt starkare.) Den ökade efterfrågan förväntas i sin tur öka investeringarna, detta minskar arbetslösheten och genom högre löneinkomster får man slutligen åter balans i affärerna. Man återfinner i den franska debatten även de svenska socialdemokratiska brasklapparna att den tidigare borgerliga regimen kört ekonomin i botten så att det kan dröja någon tid att åter få ordning på torpet . . .

Mot denna bakgrund är det givetvis mycket intressant att se hur utvecklingen varit under det första socialistiska året och i vilken utsträckning man redan nu kan säga om botemedlen varit de rätta, mao vad en socialdemokratisk valseger i höst skulle innebära.

Men dessförinnan bör man kanske

kasta ett öga på utvecklingen före det socialistiska maktövertagandet och det ekonomiska läge som rådde just vid denna tidpunkt. Eller för att använda svenskt språkbruk: kom socialisterna till ett dukat bord eller fick de överta ett konkursbo? Det var för att få ett för dem själva tillfredsställande svar på denna fråga som de franska socialisterna omedelbart tillsatte en utredning för att göra räfst och rättarting. Utredningen var färdig redan i september men trots sitt klara syfte gav den knappast särskilt nöjaktiga resultat och en generad tystnad har utbrett sig över dess redovisning.

Produktionsökningen i Frankrike uppgick 1973 till 1980 årligen till 2,9%. Motsvarande siffror var för Storbritannien 1%, för Västtyskland 2,6 mot hela 4,5% för Japan.

Budgetunderskottet låg på knappt 1% av BNP mot exempelvis 4,8% för Nederländerna och 3,5% för Storbritannien.

Vid slutet av 1980 var statsskulden i Frankrike 16,7% av BNP (helt intern), i Japan 28,6% och i Västtyskland 22,6%.

Detaljprisindex steg i Frankrike från mars 1980 till mars 1981 med 12,5% mot endast 5,5% i Västtyskland.

Arbetslösheten låg i mars 1981 på 7,4% eller omkring 1,7 miljoner personer mot ganska mycket lägre siffror hos bla den viktigaste handelspartnern Västtyskland och Beneluxländerna.

Slutligen kan nämnas att den franska betalningsbalansen var i jämvikt fram till den andra oljeshocken men resulterade 1980 i ett underskott på omkring 33 miljarder francs helt hänförande sig till handelsbalansen. Valutareserven uppgick vid maktövertagandet formellt till 363

miljarder francs men låg till en del i mindre säkra tillgångar.

Sammanfattningsvis kan man säga att Frankrikes finansiella ställning var ganska god och att denna del av bordet var ganska väl dukad. Däremot var naturligtvis arbetslösheten och inflationen dåliga rätter. Vill man i detta sammanhang göra en jämförelse med den svenska situationen före och efter 1976 bör man dock hålla i minnet att den franska borgerliga regeringstiden även innefattade de stora oljekriserna under det att andra av dem i Sverige helt drabbade de borgerliga regeringarna och sålunda försvårade en återhämtning här. Många andra punkter kan naturligtvis också dras fram, exempelvis att de väldiga lönehöjningarna i Sverige i mitten av 70-talet i betydande omfattning kom att påverka utvecklingen även efter valet 1976.

Socialiseringar

Den nya franska regeringen genomförde med stor snabbhet vissa av sina löften. Först kom en del rättsliga reformer: avskaffandet av dödsstraffet och vissa slag av specialdomstolar etc. Av naturliga skäl tog vissa åtgärder på det ekonomiska området något längre tid. Lättast var det att genomföra massiva höjningar av olika sociala förmåner. De stora socialiseringarna krävde mer förarbete och dessutom visade det sig att de juridiska instanserna gav regeringen bakläxa bla beträffande ersättningarna till aktieägarna. Detta fördröjde genomförandet av åtgärderna och höjde dessutom statens, eller rättare sagt skattebetalarnas, utgifter med mellan 20 och 30%, jämfört med regeringens kalkyler. Sluträkningen blev

omkring 35 miljarder francs, som eventuellt skulle ha kunnat få en bättre användning.

Nationaliseringarna hade även andra konsekvenser. Genom det ovissa läget stannade i stort sett all investerings- och planeringsverksamhet i de berörda företagen upp under närmare ett år. Vidare hade de anställda utlovats en specialställning i "de egna" företagen som man inte tyckte sig uppnå, vilket föranledde motsättningar och strejker. Några av de förväntade värdefulla konsekvenserna i planeringshänseende osv av de vidtagna åtgärderna har ännu inte försports.

Regeringens order om förhandlingar om 39 timmars vecka såg till en början ut att gå bra. När Mitterand i ett tal förklarade att det inte kunde komma ifråga att lönerna i motsvarande grad skulle sänkas mötte han dock kraftigt motstånd i första hand från företagen men även från ekonomiministern icke minst vad gällde den statliga sektorn. Arbetskostnadsökningarna kunde ju beräknas bli omkring 2,5%. Dessutom krävde olika grupper, bla tullmännen, som redan uppnått 39 timmar att få kompensation. Det slutade med att parterna på arbetsmarknaden fick frihet att göra upp som de önskade. Det kanske kan tilläggas att arbetstiderna under den föregående presidentens tid sänkts från 44 till 40 timmar. Regeringens inflytande över lönerörelser har i Frankrike sedan länge varit mycket större än i Sverige.

Den första entusiasmen efter regimskiftet lade sig inför olika svårigheter så småningom och vid kommunala fyllnadsval i olika delar av Frankrike. I mars kunde man konstatera att ett nyval idag med största sannolikhet skulle innebära

en mycket stor strömkantring. (Däremot har Mitterands personliga ställning inte skakats väsentligt.)

Härtill bidrog även en del andra centrala förhållanden. Förhoppningarna om att påspädningen av köpkraften, dels genom höjningen av socialförmånerna, dels genom lämnandet av miljardkrediter till statliga och andra företag, skulle få en uppmuntrande inverkan på aktiviteten inom näringslivet och speciellt investeringarna infriades inte. Den utlovade sänkningen av arbetslösheten som ju fått högsta prioritet uteblev helt och arbetslösheten ökade istället från omkring 1 700 000 till att passera det i debatten magiska talet 2 000 000! Den ökade efterfrågan kom nämligen i betydande utsträckning att rikta sig mot utländska produkter. Detta berodde till en del på att den gällde kapital- och konsumtionsvaror där Frankrike för närvarande inte ligger i första linjen. En viss roll torde även minskad produktion inom bilindustrin på grund av arbetskonflikter ha spelat.

Dåliga resultat

Vad betalningsbalansen beträffar räknar man nu med att handelsbalansens underskott för 1982 nästan kommer att bli dubbelt så stort som 1980, nämligen 80 miljarder francs. På grund av denna ogynnsamma utveckling har Frankrike under nio månader tvingats devalvera två gånger med sammanlagt 18% i förhållande till sin viktigaste handelspartner, Västtyskland.

Programpunkten om försvaret av francsen har sålunda inte kunnat uppfyllas. Å andra sidan skall det i sanningens

namn sägas att det under tidigare regeringar nästan endast är Barre som kunnat undgå betydande devalveringar.

Kampen mot inflationen har heller inte givit önskade resultat. Prisstegringarna har hittills legat på en något högre nivå än före maktskiftet och beräknas för första hälften av detta år ha varit omkring 14% i förhållande till motsvarande period föregående år.

Den kraftiga köpkraftspåspädningen genom högre socialbidrag och jättelika statliga krediter har medfört betydande statsfinansiella problem. Socialutgifternas andel av de totala statliga utbetalningarna har i Frankrike stigit kraftigt under senare år. 1960 utgjorde de 38%, 1970 46% för att 1982 ha stigit till 53%. I viss motsats till i Sverige har dessa utgifter i princip fördelats på företagen och de anställda och förekommer normalt inte i den statliga budgeten.

Den högre arbetslösheten och de högre ersättningarna inom denna kommer under de närmaste åren att kräva omkring 2 miljarder mer per månad, dvs 24 miljarder på ett år. Liknande gäller övriga socialförmåner. Totalt skulle man komma upp i en socialkostnad på mellan 860 och 900 miljarder francs.

Finansieringen skulle kunna lösas på två sätt: genom högre avgifter från företag och anställda eller via statsbudgeten. Finansministern vägrar bestämt att låta budgeten bära några ökade kostnader. Då återstår antingen ökade avgifter från arbetsmarknadens parter eller en minskning av bidragens storlek.

Nu har eftertankens kranka blekhet och verklighetens kalla ljus för socialister och kommunister infunnit sig. Verkligheten är även i Frankrike socialister-

nas värsta fiende. Finansministern förklarade för några veckor sedan att: fransmännen måste få klart för sig att de sociala utgifterna inte kan växa utan att deras direkta löneinkomster minskas. Och planeringsministern Rocard tillade att: vårt nuvarande socialskydd överstiger våra tillgångar. Socialministern Questiaux som tidigare inte sett några hinder för ökning av socialutgifterna har nu varit i full färd med att hitta ytterligare besparingar inom sjukvården utöver de omkring 12 miljarder hon redan funnit. Detta arbete har för hennes del dock avbrutits genom att hon fått lämna regeringen i början av juli.

Fas nr 2

Efter en längre tids funderande deklarerade den franska regeringen i en parlamentsdebatt att moderniseringen av det franska samhället nu kom in i sin andra fas. Denna skulle karakteriseras av löne- och prisstopp under fyra månader. Det sistnämnda skulle dock inte omfatta sådana basvaror som mjölk och andra jordbruksprodukter. Skälet härtill torde ha varit det starka missnöjet bland bönderna över den förda politiken. En höjning med 1 procentenhet av moms fick dock inte medföra prishöjningar utan den skulle i sin helhet bäras av företagen. Ordet reformpaus fick inte användas i detta sammanhang, enligt Mitterand. I realiteten är det svårt att kalla dessa åtgärder för en ny fas; riktigare vore det att benämna dem en nästan total helomvändning på det ekonomiska och sociala området. Vid makttillträdet hade den socialistisk-kommunistiska regeringen betecknat den nya politiken som en

''économie de rigueur'', dvs en fasthetens politik. Nu sades att det krävdes en ''politique d'austérité'' den mest adekvata översättningen härav är en ''svångremspolitik''!

Reaktionen bland arbetsmarknadens parter blev den väntade. Företagarna ansåg att priskontroll, eller rättare sagt, prisstopp, inte skulle fungera vilket ju även tidigare varit franska regeringens deklarerade politik. På arbetstagarnas sida ställde sig tjänstemännen kritiska då det av den närmare utformningen ansågs framgå att de skulle bli de mest lidande. De socialistiska fackföreningarna förhöll sig något avvaktande under det att den kommunistiska CGT tog klart avstånd från lönestoppet men väl kunde acceptera prisstoppet. Samma inställning deklarerade kommunistpartiets ordförande, Georges Marchais, som bl a framhöll det orimliga i att Talbot-arbetarna nu i princip skulle behöva avstå från att fortsätta att driva sina rättvisa krav på lönehöjningar vid den pågående konflikten. Ge-

nom en finurlig användning av en artikel i författningen behövdé de kommunistiska regerings- och parlamentsledamöterna inte i en regelrätt votering ta ställning i frågan. Situationen har dock sitt stora intresse vid en analys av hur det socialistisk-kommunistiska samarbetet på längre sikt kan komma att gestalta sig.

För svenska politiker kan det vara ganska instruktivt att studera den franska utvecklingen. Också hos oss finns det partier som anser att man löser både inflationsproblem och sysselsättning genom att öka den offentliga sektorn och ''temporärt'' öka vårt budgetunderskott ännu mer. I Frankrike tog det knappt ett år innan ''skördetiden'' var över. I så måtto är vi i Sverige lyckligare lottade som bara har tre års mandattid under det att den i Frankrike är fem och för presidenten sju år. Men detta kanske inte betyder så mycket. Sanningens ögonblick kommer tydligen mycket snabbare än så, att döma av Frankrikes erfarenheter.